

MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy

Úniky ze strachu § strachy z úniku

Diplomová práce

Doprovodný text k praktické části

Brno 2012

Vedoucí práce:
Mgr. Petr Kamenický

Autorka:
Iveta Tkadlecová

Bibliografický záznam

Tkadlecová, Iveta. Úniky ze strachu & strachy z úniku: Doprovodný text k diplomové práci. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra výtvarné výchovy, 2012. Vedoucí diplomové práce: Mgr. Petr Kamenický.

Anotace

Práce zaznamenává strach v životě člověka a je rozdělena na několik částí. V první části se věnuji sobě a svým strachům a mým dřívějším vyjádřením této emoce pomocí výtvarného umění. V dalších částech popisuji strach pomocí psychologie, jeho základní formy a některé fobie, které jsou typické pro dnešní dobu. Určitou část jsem věnovala také umělcům, kteří se ve svých dílech věnovali tématům strachu a v závěru vysvětluji vznik svých současných obrazů a další inspirační zdroje.

Annotation

My Master thesis treats about the fear in human life and is separated into several parts. In the first section I devoted to my own fears and my earlier expression of this emotion through the art. The next parts describe fear by using psychology, his natural forms and some kind of phobias, which are typical for today. There is also part devoted to artists who expressed fear. In conclusion is explained the formation of my present paintings and other sources of inspiration.

klíčová slova

strach, úzkost, bolest, beznaděj, chudoba, nemoc, osamělost

Keywords

Fear, anxiety, pain, despair, poverty, illness, loneliness

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem na diplomové práci pracovala samostatně a v doprovodném textu jsem čerpala pouze z uvedené literatury a internetových odkazů. Hlavní částí diplomové práce je praktický umělecký výkon - série maleb akrylovými barvami. Předložený text má doprovodný charakter k praktické části.

V Brně 19. dubna 2012

Iveta Tkadlecová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Petru Kamenickému za lidský přístup při vedení této diplomové práce.

Obsah

1. Předmluva o strachu – strach v sobě	7
2. Příčiny strachu v minulosti, dnes a jeho základní formy	17
3. Formy strachu – úzkostné poruchy	19
4. Némé výkřiky v umění	24
5. Ostatní inspirační zdroje	35
6. Zelení panáči	37
7. Závěrem	40
8. Resumé	41
9. Použitá literatura	42
10. Přílohy	43

1. Předmluva o strachu – strach v sobě

Téma strachu jsem si vybrala proto, že strach je velice silná emoce a má ve své podstatě obrovskou sílu. Člověk může díky němu dosahovat vyšších cílů, někam se tedy posunout, nebo naopak degradovat a schovat se tzv. do svého světa, v němž je mu pohodlněji. Provází nás již od narození a v různých obměnách se s ním setkáváme až do své smrti. Život není možné žít beze strachu, i když se o to většinou snažíme. Taková snaha se může lehce změnit v past, do které díky naší pohodlnosti vyhýbání se některým situacím, můžeme spadnout. Uvědomění si, že se tímto ochuzujeme o životní podněty, které nás mohou posunout někam dál, je velice důležité.

Když jsem dříve přemýšlela nad tématem diplomové práce, vždy jsem měla pocit, že musím vymyslet něco jedinečného, zajímavého, něco, co se bude dobře zpracovávat. Pokud má člověk dobrou představivost, připadá mu, že může zpracovat prakticky cokoliv. Po čase jsem si ale uvědomila, že se musím zastavit a naslouchat si. Ať jsem již zpracovávala cokoliv, vždy jsem po nějaké době zjistila, že má tvorba obsahuje v přeneseném smyslu slova jako strach, bolest, beznaděj, chudoba, nemoc, osamělost.

Pokud si vzpomenu na svá dřívější témata, tak jedno z prvních se také týkalo strachu. Jeden semestr jsem například malovala strach z aut. Bydlím v Beskydech, skoro na samotě. V zimě, pokud bylo hodně sněhu, jezdily po cestách obrovské oranžové rozhrnovací pluhy. Představovala jsem si, že v nich nesedí lidé, ale že se řídí sama a nechávala se ovlivnit tím pocitem zvláštního strachu a tísně, kdy je vidíte někde ještě nahoře na kopci a víte, že za chvíli uslyšíte v zatáčce jejich zvuk a ony se najednou vynoří a pojedou přímo na vás a vy nemáte kam utéct. Situace se může dále vyostřit tím, že i když se budete snažit kamkoliv utéct a schovat, ve vaší fantazii si auto najde cestu, jak vás dostihnout. Ty malby se mi

tenkrát nepovedly tak, jak bych chtěla, vlastně teď bych ten strach z neovladatelných aut vyjádřila zase jinak a silněji.

Další semestry jsem se soustředila na kůži a její různé narušování. Kreslila jsem různé části lidského těla a ty potom narušila buď už samotným tlakem uhlí, nebo jsem použila cokoli, co zrovna bylo po ruce například kus dřívka. Uhlí jako takový mi připomínal spáleninu, proto jsem měla pocit, že vlastně kreslím spálenou kůži. Také jsem se v té době zajímala o různé tělesné deformace a amputace. Může to znít morbidně, ale různé tělesné odchylky od normálu mě tematicky přitahovaly k výtvarnému zpracování.

Kreslila jsem na papír uhlím a doplňovala malbou temperami. Práce byly celkem fyzicky náročné.

většinou jsem kreslila doslova kusy těl, na obrazech není poznat, o jaký fragment lidského těla se jedná, nebylo to podstatné. Také na mých výsledných pracích jsou znázorněny jen některé části těl, pokud jsou celé, jejich obličej je nějakým způsobem zdeformovaný.

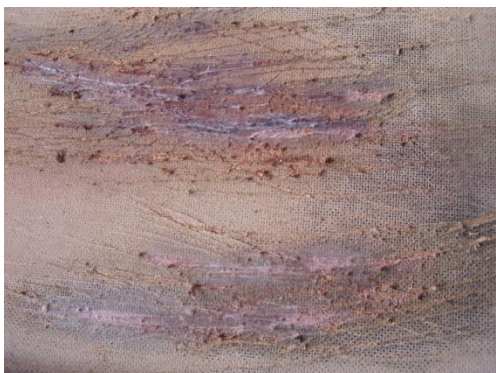
U některých se mi papír opravdu protrhl, práce si mi skoro doslova rozpadala v ruce, když jsem ji zvedla z podložky. Začala jsem přemýšlet nad jiným vhodnějším materiálem.

Měla jsem doma nějaké své starší obrazy na sololitu, ty jsem otočila a ze zadní strany jsem tedy začala dělat tyto svoje pokusy. Když jsem narušila dřevo, potažmo kůži, do mé spokojenosti, měla jsem pocit, že ji musím také léčit. Proto jsem natírala rány indulonou nebo jinými krémy. Těžko říci, co mě k tomu vedlo, možná nějaký zážitek z dětství, který popisuji níže.¹ Každopádně proces hojení kůže mě zajímal opravdu už od dětství. Každé zvědavé dítě pozoruje své odřeniny a zranění. Udivuje ho proces hojení, přeměna zraněné kůže v novou a zhojenou.

---

¹S. 12.

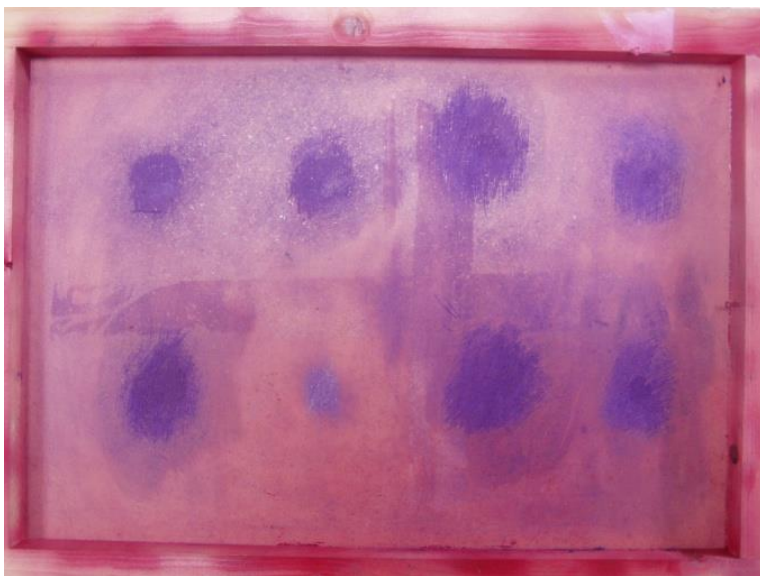
Ale stejně jsem z toho byla nervózní. Sice jsem měla pořád potřebu se na ty věci dívat, ale zároveň nepůsobily dobře na moji psychiku. Navíc, potom, co jsem je namazala krémem, jsem nevěděla, co s nimi dál. Jednou z variant by mohlo být vyzkoušet stejný proces i na sobě a čekat, co se bude dít v mém mozku. Ale to jsem neudělala. Bylo to smutné se dívat na stále se nehojící kůži, i když není opravdová.

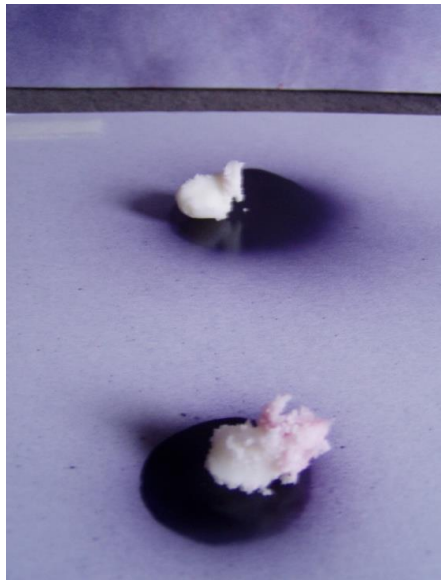
Začala jsem nanášet krém v silnější vrstvě. Zřejmě mě ovlivnil i můj zážitek z dětství. Štípl mě dvakrát komár do nohy. Bodnutí svědila a stav kůže se začal hodně zhoršovat. Kousnutí se rozšiřovala, až jsem nakonec měla dva velké fleky se zvláštními okraji a k nim sbíhající se žíly. Doktor mi sdělil, že jsem přišla těsně před otravou krve a nasadil mi višňovou mast v silné vrstvě, stehno mi obvázal a nasadil léky. Před každou kontrolou jsem byla napnutá zvědavostí, jak pokračuje hojení.

Kromě krému jsem začala používat i různé vodičky, například fialovomodrou vodičku na afty, která mi zřejmě barvou připomínala sraženou krev při modřině.

Snažila jsem se znázornit nemocnou kůži a její hojení. Měla jsem doma různé zbytkové kusy kappy. Pomocí spreje jsem na ní vytvořila fleky, které mi připomínaly jedno kožní onemocnění, v tomto případě to byl Kaposiho sarkom – kožní nádorové onemocnění postihující většinou lidi s virem HIV. Obrazy jsem natřela měsíčkovou mastí, která je tvořena především ze sádla a měsíčku zahradního. Nesnažila jsem se ji vetřít, spíše jsem čekala, až se bude sama rozpouštět vlivem horka v ateliéru.

Něco podobného jsem poté praktikovala také v lese na stromech. Měla jsem s sebou různé krémy a vodičky, kterými jsem natírala narušenou kůru stromů. Měla jsem pocit, že jim pomáhám už jen tím vědomím, že o ně někdo pečuje. Takový trochu placebo efekt, protože myslím, že krém nebo směs určené pro lidi jim asi opravdu moc nepomohl.

Kůru nebo obnažené tělo stromů jsem kromě natření mnou namíchané speciální směsí posléze ještě zasypala dětským pudrem. Možná to bylo taky nějaké mé nutkání zakonzervovat stromy a houby na zimu.

Vše, co jsem zde až doposud zmiňovala, souvisí také s tématem mé práce. Ač to zní možná trochu nepředstavitelně, poslední podnět mi daly únikové chodby.

Pracuju ve větším kulturním zařízení – multikině, které má několik promítacích sálů. Skoro z každého vede nějaká úniková chodba. Tyto chodby a schodiště sice nejsou tak tajemné jako třeba ve středověku, ale mají také své kouzlo spočívající ve strnulosti, opuštěnosti prostoru, kde neubíhá čas tak jako venku. Chodby jsou s minimem vybavení, což je samozřejmě v této době dáno požární vyhláškou.

Přesto mají tyto chodby zvláštní kouzlo spočívající v tom, že je tam relativní klid. Nikoho zde nepotkáte (pokud zrovna není evakuace) a já jsem tam trávila celkem dost času, který jsem strávila právě pozorováním interiéru chodby a posloucháním neidentifikovatelných zvuků linoucích se ze sálů. Nacházela jsem zajímavé prvky. Asi nejvíce se mi v chodbách v kině líbí velké klimatizační roury, vlastně to ani nejsou roury, ale jakkoliv tvarované plechové objekty, které jsou většinou u stropu, obalené nehořlavým materiálem stříbrné barvy. Jde z nich někdy strach, protože občas vydávají zvláštní zvuky podobné průvanu.

Co dalšího mi padlo do oka, byly informační tabule s bílými panáčky na zeleném pozadí. Na ty jsem se začala zaměřovat stále častěji, měla jsem pocit, že se na mě nenápadně dívají a jen čekají, až konečně odejdu a oni se budou moci probudit ze své strnulosti a žít si zase svůj vlastní život. Život, do kterého není radno někomu nahlížet. Pomalu se začalo rodit v mé hlavě téma strachu, hlavně tedy strachu z neznámého, z tajemných lidí, od kterých nevíte, co máte čekat a hlavně z neznámých věcí, příšer, bolesti.

Strach v historii, dnes a jeho základní formy

Strach provází lidstvo od nepaměti. Je jen rozdíl, čeho se lidé báli v dřívějších dobách a čeho se bojí nyní. Dříve se lidé báli věcí a jevů, které si vysvětlovali existencí bohů a jiných nadpřirozených bytostí. Ve středověku se síla blesků a hromů připisovala čarodějnicím. Dnes se lidstvo potýká i s jinými formami strachu. Často je to strach z nových nemocí, ztráty zaměstnání a finanční jistoty, ale také ze stárí a samoty.²

V minulých dobách spočívaly metody boje se strachem například v obětování lidského těla a duše bohům, prováděly se tedy různé rituály, které měly zajistit jejich přízeň.³

Dnes se člověk snaží bojovat se strachem pomocí různých farmaceutických prostředků, které však tlumí jen různé okrajové příznaky, jako bušení srdce, třes rukou, potivost, závratě. Tyto prostředky však strach neodstraňují, alespoň tedy ne jeho podstatu. Více do hloubky a pochopení strachu se snaží jít psychoterapie, která zkoumá u každého jednotlivce jeho vztahy s rodinou a se sociokulturním prostředím, ve kterém žil nebo žije a následně jej učí tento strach vhodně zpracovat.⁴

Je pravda, že často člověk překoná určitý druh strachu, ale nahradí ho zase jiným strachem. Je to vyváženost, která jde nejlépe pozorovat např. na lidském pokroku ve vědě a technice, který lidstvo sice posouvá dále, ale zároveň ho zase strhává zpátky ve formě čím dál tím více rafinovanějších zbraní a s tím většinou souvisejících válek a bojů o moc. Oproti minulosti se k člověku přidružil velmi mocný strach a to je strach ze sebe samých.⁵

---

² F. Riemann, *Základní formy strachu*, 2010, str. 12 – 13.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

Strach jako emoce má dva protipóly a každý jednotlivec se na této pomyslné ose při reakci na něj nachází někde jinde. Na jedné straně v nás strach může vyvolat aktivitu, impulz k překonání nějaké překážky, na straně druhé nás může absolutně ochromit. Na jedné straně stojí tedy výzva, na druhé stagnace.⁶

Náš vývoj je závislý na strachu. Každý posun někam dál před nás staví určité situace, které jsou pro nás nové, ať již vnitřním nebo vnějším pohledem. Situace, kterým jsme tzv. nedorostli. Proto nás strach a úzkost provází neustále. Je to protipól potěšení a okouzlení z nového.⁷

Samozřejmě že nejčastěji se u nás tato emoce projeví v důležitých meznících našeho života, tedy jakákoliv větší změna. Může to být nástup do školy, období dospívání a důvěrnější setkání se s osobou opačného pohlaví a s tím spojené hledání vlastní identity, začátek kariérní dráhy, partnerství a založení vlastní rodiny a celkově vztahy mezi lidmi a nakonec stárnutí. Strachy při těchto životních předělech jsou zcela běžné a prochází jimi každý člověk. Jsou to základní formy strachu.⁸

Vedle těchto základních forem existují ještě tzv. individuální strachy. Individuální proto, že toho, čeho se bojí jeden člověk, se nemusí bát druhý. Není tedy skoro nic, čeho by se člověk nemohl bát.⁹

Pokud si však necháme tyto úzkosti a strachy zasahovat více do života, aniž bychom je vhodně zpracovali, můžeme si lehce přivodit různé druhy poruch, které zmíním v následující kapitole. Samozřejmě jsem nechtěla udělat nějaký souhrnný popis všech duševních poruch a

---

⁶ F. Riemann, *Základní formy strachu*, str. 13 -14.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

fobií, které existují. Vybrala jsem jen takové, se kterými jsem se v životě setkala, ať už u svých blízkých a kamarádů, nebo přímo u sebe.

Formy strachu – úzkostné poruchy

Generalizovaná úzkostná porucha

každý člověk zažije ve svém životě nějakou úzkost nebo strach. Je to přirozená reakce na situace, které nás ohrožují a stresují. Část populace prožije však také velmi silnou, ochromující úzkost, kterou potom nazýváme poruchou.¹⁰

Jistá část, je to asi pět procent dospělých, prožívá neustále trvajících úzkost – generalizovanou úzkostnou poruchu. Člověk je v neustálém aktivním stavu, ať už psychickém, tak fyzickém a hlavně nezná důvod. Také snáší špatně kritiku, je přecitlivělý a dělá si velké obavy o své blízké. Může špatně snášet finanční problémy a zdravotní obtíže. Samozřejmě že takového věci zatěžují i jinak zdravého jedince, ovšem jedinec s touto poruchou těmito problémy mnohem více trpí.¹¹

Tato porucha nastupuje velice plíživě, většinou u lidí, kteří jsou dlouhodobě vystaveni stresu. I když si je jedinec vědom, že si dělá starosti zbytečně nebo více, než je adekvátní vzhledem k situaci, není v jeho silách s těmito obavami přestat. většinou neumí odpočívat ani relaxovat. Ruku v ruce s touto úzkostí jde snaživost a s tím spojená snaha zalíbit se.¹²

---

¹⁰ S. Kassin, *Psychologie*, 2007, str. 586.

¹¹ Tamtéž.

¹² <http://www.stopstigmapsychiatrie.cz/neuroza/klasifikace-jine-stavy.html>

Jistá část lidí trpí záchvaty úzkosti, které se dají lépe vymezit. I když jsou typy úzkostných poruch rozdílné, spousta lidí trpí i jinými příznaky poruchy, než pouze tou, která je dominantní.

Panická porucha

Tato porucha se vyznačuje tím, že úzkost a strach jedince zasáhne náhle a s velkou intenzitou. Většinou trvá jen pár minut, které se však pro takto zasaženého jedince zdají jako věčnost. Mezi příznaky této poruchy se řadí somatické obtíže, které jsou často příznaky i jiných poruch. Je to například třes rukou, bolest na hrudi, jedinci se zrychlí dech a zároveň začne lapat po dechu. Může mít pocit, že omdlí, z celkové slabosti těla se může dostavit pocit derealizace (nereálnost situace, jedinec má pocit, že jeho tělo mu nepatří). Jedním z hlavních pocitů může být také strach, že se zblázní. Častý je také strach ze smrti.¹³

*„ Vždy to přijde najednou a pokaždé nečekaně. Nikdy nevím proč. Nemůžu dýchat a strašně mi buší srdce. Mám v tu chvíli strach, že je to infarkt, mockrát jsem si už volala pohotovost. Na EEG mám však všechno v pořádku. Co mi vlastně proboha je? Je to strašný stav, najednou mě polije takové horko, motá se mi hlava, buší mi srdce a nemohu dýchat, začnou mi brnět prsty, mám nohy jako z másla, nemohu se na nich udržet, musím si sednout. Třesu se jako ratlík. Srdce mi buší, jako by chtělo rozbít hruď. Cítím sevření na hrudi a na krku, jako by mě někdo škrtil. V ústech mi úplně vyschne. Trvá to chvílku, ale je to hrozné. A objeví se to i několikrát za den. Pak jsem strašně unavená a vyčerpaná. Mám strašnou hrůzu, kdy se to vrátí znovu. “*¹⁴

---

¹³ S. Kassin, *Psychologie*, str. 587

¹⁴ J. Praško a kol., *Agorafobie a panická porucha*, 2008, str. 13.

Slovo panika je odvozeno z řečtiny, po bohovi, který se nazýval Pan. Tento bůh byl údajně schovaný v lese, kde čekal na pocestné, které ve vhodnou chvíli pořádně vyděsil. Samozřejmý byl moment překvapení. Stejně tak se projevuje panický záchvat, který vzniká náhle a jedinec se ho snaží co nejdříve zbavit, tedy z této situace utéci. Těmto situacím se většinou poté snaží zabránit tím, že se jim úplně vyhýbá. Celý tento stav je doprovázený ne moc příjemnými tělesnými pocity.¹⁵

Právě tyto pocity mě při mé tvorbě dost zajímaly. Jde především o tělesné příznaky, ale i psychické pocity. Většinu z nich jsem sama zažila a nějak mi zasáhly do života, ale myslím, že v určité míře je zažívá každý člověk.

Tělesné příznaky:¹⁶

- Pocení
- Bušení srdce
- Červenání nebo blednutí
- Průjem nebo zácpa
- Tlak v břiše
- Závratě
- Husí kůže

Psychické pocity:¹⁷

- Strach ze smrti
- Špatná koncentrace
- Podrážděnost
- Unavitelnost
- Problémy se spánkem
- Pocit derealizace
- Úzkost z očekávání

---

¹⁵ J. Praško a kol., *Agorafobie a panická porucha*, str. 13-14.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

Při těchto pocitech se nemůžeme divit, že si jedinec myslí, že trpí nějakou vážnou nemocí. Protože jedním z hlavních příznaků je zrychlený srdeční tep, často jej jako první napadne, že jde o infarkt. většinou se na EKG nic nezjistí, žádná abnormalita naměřena nebývá. Trvá dost dlouho, než se dotyčný odhodlá jít k psychiatrovi.¹⁸

Nejčastěji se panická porucha rozvine u osob v rozpětí věku mezi 23 - 29 roky. Pokud se neléčí, může se postupně objevit strach i mimo takzvané panické epizody a také strach ze strachu. V populaci je dvakrát více žen s panickou poruchou než mužů.¹⁹

V panické poruše se dostáváme do tzv. bludného kruhu. Na začátku je spouštěč, např. náhlé bušení srdce. Poté nás přepadnou myšlenky typu: co když zemřu, je to snad infarkt, co se to vlastně děje? Následuje strach a panika, přidružují se další tělesné reakce jako zvýšený tep, pocení. Odborní pracovníci nám nic nezjistí a my budeme čekat na další záchvat.²⁰

Agorafobie

Slovo Agora pochází z řečtiny a v překladu znamená tržiště. Pokud si představíme tržiště, jeho nejviditelnějším prvkem je to, že se v něm seskupuje hodně lidí. Takovýchto míst je na světě však mnoho, souvisí to také se stále rostoucí populací. Namátkově můžeme vyjmenovat jakékoliv cestování a s tím spojené dopravní prostředky a také přestupní stanice. Mohou to být koncerty, přednášky ve škole, různé pracovní semináře, školení, dopravní zácpy apod.

Tato fobie má ale dvě dimenze. Jednou je ta, o které jsem se zmínila, to znamená velký počet lidí na jednom místě. Druhá dimenze spočívá v nemožnosti nebo vysoké obtížnosti úniku.

---

¹⁸ J. Praško a kol., *Agorafobie a panická porucha*, str. 14.

¹⁹ Tamtéž, str. 15.

²⁰ Tamtéž, str. 16.

Rozdíl mezi panickou poruchou a agorafobií spočívá v tom, že lidé s panickou poruchou si myslí, že za jejich potíže může zdravotní stav, kdežto lidé s agorafobií své obtíže připisují konkrétnímu místu nebo situaci, ve které se záchvat dostavil. Např. někomu se udělá zle v autobuse, příště se tedy bude autobusu vyhýbat. Tito lidé si většinou dokážou velmi rychle představit, kde všude by se jim mohlo vést obdobně a začnou se preventivně vyhýbat čím dál více místům a situacím.²¹

Fobická porucha

Podobně jako u agorafobie jedinec s fobickou poruchou reaguje na nějakou situaci nebo objekt přehnaně citlivě. Zažívá intenzivní úzkost a strach. Rovněž nastává vyhýbavé chování. Úplně nejběžnější fobií je strach z výšek, následuje strach z létání, veřejných prostor. Protože jsou dobře rozpoznatelné, říká se jim izolované fobie.²²

Jak jsem se již zmiňovala výše, neexistuje téměř nic, čeho by se člověk neměl bát. U fobické poruchy to jde velice dobře prezentovat. Vedle běžných fobií totiž existují méně známé a to strach z ostrých a špičatých předmětů, strach vody, pavouků, krve, bakterií, hadů, čísla 13, tmy a zvířat.²³

„Kdysi jsem měl kamaráda, který se při každém přejetí po mostě se železnými mřížkami držel sedadla v autě tak pevně, až měl bílé klouby, byl úplně ztuhlý a zalitý studeným potem.“²⁴

---

²¹ J. Praško a kol., *Agorafobie a panická porucha*, str. 16.

²² S. Kassin, *Psychologie*, str. 588.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

Tyto specifické fobie vznikají u jedinců většinou již v dětství nebo v pubertě, a pokud dotyčný nevyhledá odbornou pomoc, může s těmito fobiami žít celý život. Záleží jen na tom, jak je schopen nebo nucen takovými situacemi projít.²⁵

Sociální fobie

Sociální fobie v širším kontextu zahrnuje strach z lidí. Jedinec má pocit, že je sledován a hodnocen druhými lidmi. Je to tedy strach právě ze situací, ve kterých se má člověk nějakým způsobem představit. Může to být mluvení na veřejnosti (tréma), konzumace potravin, psaní před jiným člověkem (např. na úřadech), u mužů strach při vykonávání potřeby před jinými muži.²⁶

Němé výkřiky v umění

Původně jsem se zde nechtěla rozepisovat o umělcích, kteří ve své tvorbě pracovali s tématem strachu. Nicméně jako určitá inspirace mě vedli celou cestou studiem a tak jsem měla potřebu je zde zmínit.

---

²⁵ <http://www.stopstigmapsychiatrie.cz/neuroza/klasifikace-fobie.html>

²⁶ S. Kassin, *Psychologie*, str. 588.

Hieronimus Bosch

Hieronymus Bosch, holandský malíř, se narodil kolem roku 1450 a zemřel roku 1516, žil a tvořil tedy v 15. a 16. století, v renesanci. Jeho dílo většinou znázorňuje hříchy lidstva a jeho morální úpadek. Jeho malby a kresby fascinovaly člověka všech dob, přesto zde je rozdíl mezi vnímáním jeho tvorby před pár stoletími a dnes. V dřívějších dobách byly na jedné straně totiž vnímány spíše jako něco, co má diváka pobavit, ne něco, nad čím by se měl více zamýšlet. Na druhé straně hodně lidí pohlížela na Bosche jako na „vynálezce příšer a nestvůr“.²⁷

V poslední době však Boschovo umění vzbuzuje rozporuplné reakce a všeobecně se jeho umění přikládá větší význam. Zajímavá je domněnka, že Bosch by mohl být předchůdce surrealistů, tedy že své vize čerpal spíše z nevědomí. Velká část autorů, kteří studovali Boschovo dílo, se přiklánějí spíše k tomu, že jeho tvorba odráží praktiky středověku a je tedy spojován s astrologií, alchymií a s čarodějnictvím.²⁸

Dílo Hieronyma Bosche znázorňuje strachy a obavy ve středověku. V té době mělo samozřejmě největší vliv na společnost náboženství a vše s tím spojené. Bůh a jeho protipól ďábel měli pro středověkého člověka vysokou hodnotu, často však připisovali větší sílu ďáblu než Bohu a výsledkem toho byly nechvalně proslulé inkviziční procesy.

Obraz *sedm smrtelných hříchů* ukazuje výjevy lidských hříchů uspořádaných do kruhu, který měl symbolizovat boží oko a v jehož středu je nápis:

„Cave cave deus videt“ – „Pozor, pozor, Bůh se dívá“²⁹

---

²⁷ W. Bosing, *Malířské dílo Bosch*, 2000, str. 7.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, str. 25.

Jedinci, kteří v Boha přestali věřit, se měli obávat toho, co se s nimi stane. Toto jim měly představovat právě výjevy ve čtyřech rozích obrazu. V menších obrazech formovaných do kruhu jsou zde zobrazeny smrt, nebe, peklo a poslední soud.³⁰

Poslední soud byl asi největším obavou lidstva ve středověku. Tento den by měli mrtví vstát z hrobů a Ježíš soudit každého člověka podle jeho chování, jednání a skutků v jeho dosavadním životě. vyvolení dosáhnou věčné blaženosti, zatímco zatracence schvátí věčný oheň. Největší snahou církve proto bylo připravit lidi na tento poslední soud, učit tedy zbožnosti a varovat hříšníky před bolestmi a utrpením, které je čekají, pokud se nepolepší.³¹

Asi nejvíce jsou úzkosti a obavy této doby zobrazeny na obraze s názvem *Poslední soud*. Obraz je rozdělen na tři části. V té první – levé je zobrazen první hřích, v prostřední poslední soud a v části napravo peklo. V Boschově pojednání posledního soudu je zobrazeno lidí, kteří dosáhli věčné blaženosti, velmi málo. většinu pohlcuje děsivá katastrofa. Strach z pekelných útrap by se dal volně přeložit jako strach z bolesti. A to z bolesti fyzické, v představách mnohem větší a nepředstavitelnější než v pozemském životě.³²

Na obraze se objevují děsivé scénérie v podobě nahých těl, která jsou různě mučena, ať už ohněm, který je jako přírodní živel v tomto Boschově díle dominantní, nebo různými nestvůrami a démony, kteří na sebe nezřídka vzali podobu člověka. většinou musel jedinec podstupovat ve velké míře právě svůj hřích, tedy pokud trpěl např. obžerstvím, nutili ho čerti pít pochybnou tekutinu nebo jíst něco opravdu nechutného apod.³³

---

³⁰ W. Bosing, *Malířské dílo Bosch*, str.26.

³¹ Tamtéž, str. 33.

³² Tamtéž, str. 34.

³³ Tamtéž, str. 35.

V době života Hieronyma Bosche dosahoval strach z ďábla velké intenzity. V Norimberku vyšla v roce 1494 kniha „Malleus Maleficarum“, v českém překladu kladivo na čarodějnice, která měla za úkol osvětlit lidem podobu čarodějnic a jejich vztah k ďáblu. Je možné, že právě tato kniha se stala jeho inspirací při tvorbě některých obrazů.³⁴

Francisko Goya

Patřil k dalším umělcům, kteří mě inspirovali. Je to převážně proto, že dokázal podle mě velice dobře vnímat a vyjádřit lidské slabosti.

Mezi jeho inspirativní zdroje patřily například *Majos* a *Majas*, což bylo označení pro muže a ženy z „nizkých čtvrtí“. Tato komunita měla svůj specifický styl oblékání i chování. Podle Goyy měli původ v cikánských komunitách na jihu Španělska. I přes to, nebo právě proto, byli na svůj nízký původ velice hrdí a u vyšších vrstev vzbuzovali nezřídka závist z volného způsobu života. *Majos* měli rádi nápadné oblečení a pokud opravdu nemuseli, tak nepracovali.³⁵

Postupem času nechtěl Goya tvořit jen obrazy s příjemnými, nevinnými motivy. Jeho tvorba se začala více zabývat lidskými slabostmi a utrpením.³⁶ Jsou to díla jako např. *Zraněný dělník* nebo *Zima/Vánice*.³⁷

---

³⁴ W. Bosing, *Malířské dílo Bosch*, str. 66.

³⁵ R - M., Hagen, *Francisko Goya*, 2004, str. 10.

³⁶ Tamtéž, str. 16.

³⁷ Zde chtěl Goya zobrazit utrpení prostého venkovského člověka – rolníka.

I když by u jeho dalších obrazů mohl mít někdo pocit, že se navrácí ke zpracování kratochvílí, nebylo tomu tak. Například v obraze *Svatba* znázornil manželství uzavřené jen pro peníze. Mladá nevěsta zde stojí s bohatým ženichem, který však vypadá ošklivě a staře.³⁸

Počátkem roku 1793 začal Goya malovat více představy a výjevy, které se nacházely v jeho nitru a které ho trápily. Zdali lze tento obrat přisoudit nemoci, která ho připravila o sluch a tím ho izolovala nebo v sobě své pocity potlačoval už dlouho, to věděl zřejmě jen on sám. Začal hledat formy, jak by své vize a noční můry dostal z hlavy. Rozhodl se pro lept, protože se mu líbily výrazové možnosti, které tato technika skrývá.³⁹

Výsledkem byl soubor 80 desek, které nazval *Los Caprichos*, což v překladu znamená *Rozmary*. Tyto desky znázorňovaly lidské chyby, nectnosti, výstřednosti apod. Pokud se Goya nesnažil vyjádřit přímo pocit oběti, tedy většinou strach, znázorňoval své rozhořčení nad jevy tehdejší společnosti.⁴⁰

„Ty postavy mají přes své masky, pro své masky, obličejů nazší než lidi z masa a krve. Byli to lidé, které znali, ale krutě ze svého zevnějšku vysvlečení a zahaleni do zevnějšku jiného, mnohem špatnějšího. A směšní i strašliví démoni na těchto listech byly ony pitvorné obludy, které, těžko postižitelné, ohrožovaly je samé, které vězely v nich samých, bédné, nevědomé a plny povážlivého vidění, sprosté, záludné, zbožné a vilné, veselé, nevinné a zlořečné.“⁴¹

---

³⁸ R - M., Hagen, *Francisco Goya*, str. 19.

³⁹ Tamtéž, str. 31.

⁴⁰ Tamtéž, str. 35.

⁴¹ L. Feuchtwanger, *Goya čili Trpká cesta poznání*, 1996, str. 444.

Ve velké části desek zobrazuje moc církve a inkvizice. Vadilo mu, že sama církev podněcuje pověřivost tím, že pronásleduje čarodějnice a čarodějníky a tím potvrzuje jejich existenci.⁴²

Goya chtěl tyto desky prodat, avšak zřejmě pod nátlakem kléru, který se samozřejmě cítil nejvíce napaden, je musel z prodeje stáhnout. Podařilo se mu je ale postoupit králi, čímž se mu dostalo ochrany před pronásledováním inkvizicí.⁴³

Ženy v té době neměly zdaleka takové postavení jako muži. S oblibou a hlavně závistí proto zhlížely k nižším vrstvám, hlavně k *Majas*, které prožívaly mnohem volnější život, i když mnohdy existenčně strádaly. Svou emancipaci si musely ženy teprve vydobýt. V 18. století se tyto snahy označovaly pojmem *marcialidad* – *marciálnost*, v překladu něco jako přímost a bojovnost. Ta spočívala např. v umění hovořit na jakékoliv téma, nečervenat se a mít přímý nebojácný pohled.⁴⁴

Jeho dalších 82 desek se vyznačovalo scénami vražd, nenávisti a znásilnění. Goya tuto sérii nazval *Hrůzy války*.⁴⁵

Nezajímalo ho, kdo vyhraje. V jeho obrazech nejsou vidět žádní hrdinové ani poražení. Chtěl zobrazit to, čeho jsou lidé schopni vůči sobě samým.⁴⁶

Většinu těchto hrůz samozřejmě nikdy neviděl, jsou výplodem jeho fantazie a obrazotvornosti, která byla zřejmě ovládána strachem a úzkostí z nějaké hrozby visící nad ním.⁴⁷

---

⁴² R - M., Hagen, *Francisco Goya*, str. 36

⁴³ Tamtéž, str. 38.

⁴⁴ Tamtéž, str. 44 – tato přímost a bojovnost a téměř chladný pohled jsou vidět na Goyových obrazech z té doby.

⁴⁵ Tamtéž, str. 55.

⁴⁶ Tamtéž, str. 56.

⁴⁷ Tamtéž, str. 57 - 58.

Obraz *Inkviziční tribunál* velmi přesvědčivě znázorňuje církevní nadvládu. V době jeho vzniku se tyto procesy už nekonaly veřejně, zřejmě ale pořád živily v lidech pocity bezmoci a úzkosti.⁴⁸

Hrůzný dojem budí také obraz *Saturn*. Vyobrazen je zde muž, který se zuřivým pohledem pojídá malé dítě.⁴⁹

Právě otevřená ústa byla, a jsou i teď, tabu ve společnosti. Podle různých názorů a domněnek mohou zošklivit obličej, ale hlavně jsou bránou do zažívacího traktu, který máme společný se zvířaty. Pro Goyu symbolizovala ztrátu kontroly, kterou znázorňoval společně s vytřeštěnými očima v okamžicích strachu.⁵⁰

*Při pohledu do ústní dutiny si uvědomíme, že naše duševní existence, jíž považujeme za tu pravou, skutečnou, závisí na orgánech a instinktech, které nemůžeme ovládat a jimž jsme vydáni na milost.*⁵¹

Na sklonku svého života se Goya vrátil k tématu býčích zápasů. Je možné, že za to mohla láska ke strachu a touha prožít strach bez opravdového ohrožení.⁵²

*Goyovy práce zachycující hrozby, mučení a smrt svým množstvím naznačují, že u něj láska ke strachu působila jako významná tvořivá síla.*⁵³

---

⁴⁸R - M., Hagen, *Francisco Goya*, str. 65.

⁴⁹ Tamtéž, str. 76 – Podle antické mytologie se Saturn bál, že bude svržen svými syny a proto je chtěl pozřít.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž, str. 84.

⁵³ Tamtéž.

Edvard Munch (1863 – 1944)

Tento umělec neprožil příliš šťastné dětství. Matka mu zemřela, když byl ještě malý, sestra, která mu ji citově nahrazovala, posléze také. Celé období dětství tedy pociťoval strach a úzkost ze smrti, kterým chtěl samozřejmě uniknout.⁵⁴

Jeho tvorba se dá zařadit především do období expresionismu – uměleckého směru první poloviny 20.století. Oproti impresionismu, který se snažil zachytit dojem z určitého pomíjivého okamžiku a zobrazoval spíše povrch věcí, expresionismus se zaměřoval na vyjádření psychického stavu umělce. V Munchově díle se proto objevují témata bolesti, smrti, hrůzy a napětí.⁵⁵

K jeho asi nejslavnějšímu obrazu s názvem – *Výkřik* vytvořil báseň:

„Šel jsem po cestě se dvěma přáteli – slunce zapadalo za horu nad městem a fjordem – pocítil jsem nápor smutku – nebe se náhle změnilo na krvavou červeň. Zastavil jsem se, opřel o zábradlí, smrtelně unaven – přátelé se po mě ohlédli a pokračovali dál – díval jsem se na plápolající mraky nad fjordem, byly jako krev a meč, a město – modročerný fjord a město – mí přátelé šli dál a já tam stál a třásl se strachy – a cítil jsem jakoby velký, nekonečný výkřik šel tou nekonečnou přírodou.“⁵⁶

Tento pocit v Munchovi vzbuzoval zajímavý meteorologický jev přírody na severu, konkrétně tzv. krvavé nebe. Chtěl zobrazit hlavně bezmoc, kterou může člověk cítit vůči přírodním dějům, které nemůže ovlivnit. Tomuto obrazu předcházel podobný obraz s názvem *Beznaděj*, který je podobný *Výkřiku*, až na to, že postava je zobrazena z profilu, opřená o zábradlí a

---

⁵⁴ P. Wittlich, *Edvard Munch*, 1985, str. 6.

⁵⁵ A. Bauer, *Dějiny výtvarného umění*, 1998, str. 186 – 187.

⁵⁶ P. Wittlich, *Edvard Munch*, str. 20.

shlížející do hloubky fjordu pod sebou. Obraz vznikl z autorových pocitů, zejména toho, že se cítil nepochopen.⁵⁷

Jeho další obraz s názvem *Smrt* nebo *Smrt v pokoji nemocné* byl vzpomínkou na sestru Sofii a její smrt. Munch namaloval všechny členy rodiny tak, jak vypadají v současnosti. Chtěl tím vyjádřit smrt jako stále přítomný jev současnosti a zároveň i smutek, který neustále kvůli smrti své sestry cítil. Podobnou variantu tématu smrti ukázal ještě v obraze *U úmrtního lože – horečka*. Na obraze jsou také zobrazeni členové rodiny, člověk na posteli však teprve svůj poslední zápas prožívá.⁵⁸

Munch tyto obrazy vystavil v Berlíně, obraz *Smrt v pokoji nemocné* jim dominoval hned u vstupu do výstavy. Někteří návštěvníci dokonce po spatření tohoto obrazu nenašli odvahu pokračovat dál do výstavy. Čekala je totiž nahá pravda a existence samotného života a na pocity, které by v nich tyto obrazy mohly vyvolat, nebyli zřejmě připraveni.⁵⁹

Jeho autoportréty jej zobrazovaly ne jako malíře, ale spíše literáta. Výraz jeho obličeje naznačoval, že je buď génius, nebo také duševně nemocný člověk. Každopádně chtěl zřejmě naznačit, že jeho umění není jen o perfektním řemeslném zvládnutí, ale především o vyjádření duševních pohnutek. Na obou známých autoportrétech je jeho tvář charakterizována duševním napětím, které pramenilo zřejmě v myšlenkách o nějaké hrozbě, která nad ním visí.⁶⁰

---

⁵⁷ P. Wittlich, *Edvard Munch*, str. 20.

⁵⁸ Tamtéž, str. 28.

⁵⁹ Tamtéž, str. 30.

⁶⁰ Tamtéž, str. 44.

Další z jeho známých obrazů *Puberta*, tento pocit také znázorňuje. Na obraze je dívka ve strnulém posedu, obraz měl zřejmě vyjádřit trauma z první menstruace.⁶¹

*„Spojení smrti a sexuality, zániku a nepřetržité obnovy života je jednou z hlavních myšlenek Munchova symbolismu. Intuitivní pochopení vnitřní spjatosti těchto dvou životních mocností se také zračí v široce otevřených očích aktu Puberty.“*⁶²

Muncha začal inspirovat Baudelaire a jeho Květy zla. Zejména báseň *Mršina*, která popisuje rozklad lidského těla, mu byla předlohou k tématu s názvem *Metabolismus – látková výměna*. Výsledkem byly kresby mrtvol, které poskytují nový život pomocí svého rozkladu.⁶³

V roce 1899 vystavoval na Sálonu nezávislých obraz *Dědictví* zobrazující zoufalou matku, která ukazuje své dítě trpící syfilidou. Obraz návštěvníky šokoval svou otevřeností a hlavně obžalobou. Na jeho dalším obraze s názvem *Melancholia* je zobrazena jeho sestra Laura. Dívka sedí nehybně v rohu pokoje a výhledem na opuštěnou krajinu v zimě. Její oči jsou upřeny na květinu stojící před ní. Munch chtěl vyjádřit bolest a trýzeň duševních poruch, jenž mají neblahý vliv na naši mysl.⁶⁴

Období mezi roky 1899 – 1909 bylo asi nejbolestnější v Munchově životě. Střídaly se u něj pocity tvůrčí euforie a tělesného a duševního vyčerpání.⁶⁵ Začal být paranoidní, měl pocit, že jej někdo pronásleduje a následkem toho bylo odloučení od přátel a odjezd do Německa.⁶⁶

Začal si uvědomovat obtížnost svých psychických obtíží, se kterými se snažil bojovat pomocí své tvorby. Do svého deníku si v roce 1903 napsal:

---

⁶¹ P. Wittlich, *Edvard Munch*, str. 44.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž, str. 48.

⁶⁴ Tamtéž, str. 66.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž, str. 72.

„Moje umění má kořeny v reflexi, kde spatřuji vysvětlení pro rozdílnost mého vztahu k životu: proč nejsem jako jiní? Tato úvaha se stala nejsilnějším spodním tonem mého umění, které by bez ní bylo něčím úplně jiným – ale právě v ní spočívá potřeba a přání, aby mi moje umění přineslo světlo a také světlo pro ostatní.“⁶⁷

V roce 1908 se Munch sám ze své iniciativy odešel léčit na kliniku v Kodani. Absolvoval psychoanalytické rozhovory, které mu velice pomohly. Při těchto sezeních si uvědomil, jak hodně ho také ovlivňoval alkohol, kterému poté přisoudil nemalý vliv na jeho rozštěpenou mysl. On sám si tyto dvě části mysli představoval jako dva ptáky, kteří jsou k sobě připoutáni řetězem a snaží se letět každý na jinou stranu. Tímto napětím vzniká vnitřní zápas. Na jedné straně si představoval klid a mír, na druhé odvahu k dobrodružství a akci. V normálním člověku pracují společně a doplňují se, pokud jsou oddělené, lidskou mysl pustoší. Munch se sice pohyboval na tenkém ledě, ale čas strávený na klinice mu pomohl tento duševní proces ustát.⁶⁸

Všichni umělci, které jsem zmínila, pracovali se strachem. Hieronimus Bosch zobrazoval strach z ďábla, pekla, posledního soudu a fyzických útrap. Francisco Goya zřejmě už dobře věděl, že strach bychom měli mít především z nás samých a zobrazoval moc lidí, kteří se v hierarchii dostali výše a měli nějakou moc. Edward Munch se svým vyjadřováním pomocí obrazů s hrůznými tématy snažil vyrovnat se svým osobním strachem, který pociťoval zřejmě vlivem nelehké životní situace.

Určitě je ještě velká spousta umělců, kteří vyjadřovali ve svých dílech různé strachy a úzkosti. Avšak tito tři umělci, které jsem tu zmínila, na mě svou tvorbou nejvíce zapůsobili. Nejvíce jsem měla tíživý pocit z děl Edvarda Muncha, zřejmě z toho, že je v nich cítit veliké osamění.

---

⁶⁷ P. Wittlich, *Edvard Munch*, str. 72.

⁶⁸ Tamtéž, str. 77.

Ostatní inspirační zdroje

Práce na této diplomové práci mi pomohla ujasnit si, co mě nejvíce zajímalo a zajímá od doby narození, nebo spíše od začátku vnímání světa kolem sebe. Mou inspirací je člověk sám. A to ne člověk spokojený a ničím nezasažený, ale člověk v těžkých chvílích svého života, trpící, pravdou obnažený. Takový, který nám nastavuje zrcadlo nás samých a díky němuž si uvědomíme vlastní slabosti. Proto mě zajímaly právě takové skupiny lidí, díky kterým se my sami stáváme lidmi. Mezi takové skupiny u mě patří bezdomovci, prostitutky, nemocní lidé, ale i staří lidé, kteří nás neustále učí a hlavně dojmají svou zkušeností a zároveň svým strachem z toho, že nám nebudou stačit.

V knize mého oblíbeného spisovatele Cormaca McCarthyho, která nese příhodný název *Dítě Boží*⁶⁹, právě jedna z takovýchto bytostí prožívá svůj úděl, pro mě tedy úděl nás všech. Hlavní postavou je vrah, nekrofil a bezdomovec v jedné osobě. V knize nejsou přesně popsány osudy jeho obětí, přesto je kniha velmi temná právě tím, že se čtenář dokáže identifikovat se zápornou postavou. Sám autor chtěl co nejvěrohodněji vyjádřit úpadek člověka a naznačit, že lidský rod potřebuje záporné zločince, kteří musí nést břímě svého údělu. Také některé jeho ostatní knihy překvapí svou strohostí, která však člověku sdělí více, než kdyby bylo vše popsáno do nejmenších detailů. Kniha v člověku probouzí přirozený strach, že bude přemožen svými pudy a udělá něco hrozného, za co ho společnost odsoudí.

Dalším takovým dílem je kniha *Cesta*.⁷⁰ Pojednává o muži a jeho malém synovi, kteří zřejmě po nějaké katastrofě, bloudí ponurou krajinou a hledají způsoby, jak přežít. Kniha je velmi depresivní. Čtenář i divák mají možnost nahlížet do nejstarších a nejzákladnějších strachů lidstva – boje o přežití. Ať už formou hledání potravy, ale také bojů mezi sebou. Přesto, že

---

⁶⁹ C. Mc Carthy, *Dítě boží*, 2009.

⁷⁰ C. Mc Carthy, *Cesta*, 2008.

strach o potravu byl v žebříčku hodnot na prvním místě, našli se právě i lidé, kteří se vši silou snažili nepropadnout slabosti ve formě zabíjení ostatních.

Co dalšího mě zajímalo, byla prostituce. Tomuto tématu jsem se věnovala sice dost dlouho, ale nedokázala jsem realizovat žádnou vizi, která mi utkvěla v hlavě. Doma jsem našla starou knihu s názvem *Jáma*, která popisovala toto nejstarší řemeslo na okraji jednoho velkého města koncem 19. století v Rusku. Překvapilo mě, kolik pravd se dalo v této knize najít a s jakou jasností byla popsána. Autor popisoval prostitutky jako děti, které žijí v nějaké zvláštní, podivné životní atmosféře, nemající žádné podněty k vyvíjení se, jsou pověřivé a naivní, s nejasnou budoucností.⁷¹ V knize jsou velice poutavě popsány rozhovory, které mezi sebou vedli hlavní představitelé navštěvující jeden z veřejných domů. Jako protipól muži, který se vyptával prostitutky, proč dělá takové řemeslo, zde stál druhý muž, který mu vysvětloval, proč prostitutky lžou? Protože nikdo nemá právo se jich na něco takového ptát. Protože muž, který sám žije svůj život podle šablony, bude chtít slyšet odpověď také jen tu, která mu do jeho života zapadne.⁷² Nechce slyšet holou skutečnost:

„Přijď ke mně každý, kdo chceš, nikoho neodmítanu, to je moje povolání. Ale za okamžik uspěchané rozkoše draze zaplatíš... penězi, znechucením, nemocí, pohanou. Tak je to. Není žádná jiná stránka lidského života, žádné jiné místo, kde by podstata věci byla vidět tak bezprostředně a bez přetvářky, s nestvůrnou jasností.“⁷³

Po aktu měli muži často pocit, jakoby okradli spícího nebo lhalí malému dítěti či uhodili svázaného.⁷⁴

---

⁷¹ A. I. Kuprin, *Jáma*, 1968, Str. 52.

⁷² Tamtéž, str. 61.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž, str. 66.

Prostituce jako téma přitahovala v historii i dnes spíše muže než ženy. Poměrně nedávno ale například zpracovávala otázku prostituce Erika Bornová. Autorka vystavovala sérii polystyrénových plastik malého formátu, které zobrazují novodobé kurtizány v různých ponižujících polohách v malých pokojíčcích, vybavených jen matrací nebo nějakou zřejmě otočnou židlí. Sošky mají podle mě hrůzostrašné obličejce, jsou to jen díry místo očí v bledé tváři a nepřírozený úsměv – škleb.⁷⁵

Tyto inspirace jsem zde zmínila proto, že pro mě, a i pro každého člověka, mohou znamenat jakýsi obraz toho, co nás každého může čekat a z čeho můžeme mít tzv. základní strach. Nikdo z nás se nechce cítit osaměle, na okraji společnosti. Nikdo se nechce cítit jako bezdomovec, prostitutka, existenčně strádající člověk. Avšak je důležité, aby se tyto „osudy“ naučil člověk vnímat jako součást světa, ve kterém žije.

Zelení panáčci

Jak už jsem zmínila, tito panáčci pro mě symbolizují lidi nebo věci, kterých se bojíme. Nejsou to žádní konkrétní lidé, jen ti potenciálně nebezpeční a to může být pro každého někdo jiný. Může to být vláda a s tím související omezení, může to být církev, můžeme to také být my sami. Šlo mi o to, znázornit všeobecný strach, který je zároveň přítomen v každém z nás. V podstatě to může být každý, kdo má nad námi nějakou moc. Zelení panáčci mi svou anonymitou k tomuto posloužili. Na svých obrazech znázorňuji většinou kusy těl, bez tváře nebo s tváří deformovanou. To proto, že se v rukou jiných lidí, kteří nad námi mají nějakou moc, stáváme loutkami.

---

⁷⁵ Revue Art, č. 2, 2008, Praha, str. 24 – 27.

Malovala jsem akrylem a temperami na plátno, někde jsem ještě zasahovala přírodním a umělým uhlím, protože ráda kombinuji malbu s kresbou.

Můj první obraz na toto téma byl obraz⁷⁶, na němž byla původně prostitutka. Byla v uzavřeném postoji, jako by chtěla upozornit, že se k ní jen tak někdo nedostane. Podle mě čistě obranný postoj vůči jakémukoliv slovnímu napadání. V koleni uhnutá a zvednutá noha s botou na vysokém podpatku však naznačuje možnost tělesného pokušení. Chtěla jsem vyjádřit psychický pocit prostitutky při překonávání sebe sama kvůli zachování své existence. Na horní polovinu těla jsem poté nastříkala právě zelenočerného panáčka, ten by měl symbolizovat ztotožnění se prostitutky s klientem, stejně jako se některé např. týrané oběti ztotožní s pachatelem. Něco podobného je k vidění i u druhého obrazu⁷⁷, kdy to vypadá, že oběť své tyrany objímá. Spíše než o objetí však šlo o podepření bezvládného těla a o touhu pocítit u nich alespoň nějaké stopy lidskosti.

Další obraz⁷⁸ znázorňuje skupinu lidí, nad kterými se na římse posouvají panáčky a z těla jim stéká nějaká tekutina, mně evokující asfalt. Lidí pod nimi, o kterých nevědí, to musí vydržet, aby se neprozradili.

Dvě postavy, které jsou příliš zatíženy každá svým údělem, než aby si mohly pomoci. Nemají horní končetiny, nemohou se obejmout, přesto se k sobě tisknou a dodávají si odvalu. Jejich těla jsou tvořena pomocí vyřazeného promítacího plátna z kina, které má svou strukturou evokovat tzv. „husí kůži“.⁷⁹ Tento efekt jsem použila i na obraze vyjadřujícím „husí kůži“ a tzv. mrazení na našich hýždích.⁸⁰

---

⁷⁶ Viz příloha č. 1.

⁷⁷ Viz příloha č. 2.

⁷⁸ Viz příloha č. 3.

⁷⁹ Viz příloha č. 5.

⁸⁰ Viz příloha č. 6.

V dalších obrazech jsem udělala jen podmalbu a přes stávající plátno jsem napnula plátno promítací. Na něj jsem potom malovala opět části lidských postav a po zaschnutí jsem vyřezávala části „kůže“.⁸¹

Promítací plátno jsem napínala i na některé starší věci. Na původním obraze⁸² bylo znázorněno pět lidských hrozivých hlav. Protože jsem ale nevěděla, jak obraz dokončit, rozhodla jsem se, že jej použiji právě jako podklad pro napnutí plátna z kina. Na původní malbu jsem úplně zapoměla. Když jsem posléze odřezala kusy plátna, v největším výseku je vidět jedna z původních hlav (obrácená vzhůru nohama). Nechala jsem to tak, působí to na mě více hrozivě, snad právě onou náhodou.

Další plátno má znázorňovat čekání na nějakou proceduru, u mě je to klasický strach při čekání u lékaře.⁸³

Plátno větších rozměrů,⁸⁴ přes které je také napnuto plátno promítací, ačkoliv nakonec jsem z něj žádné výřezy nedělala. Postavy připomínají zvířata na jatkách, v pozadí jsou matně vidět siluety panáčků.

Poslední obraz,⁸⁵ který jsem původně malovala jako první. Dvě postavy v únikové chodbě, skrývající se za rohem. Jedna z nich je přitisknutá ke zdi, druhá sedí na okraji propasti s prvky na těle už přetvořenými. Úsměv by měl naznačovat neuvědomění si závažnosti situace nebo to, že se vlivem okolností pomátl a jeho život je mu lhostejný.

---

⁸¹ Viz příloha č. 7, 9, 10.

⁸² Viz příloha č. 8.

⁸³ Viz příloha č. 11.

⁸⁴ Viz příloha č. 12.

⁸⁵ Viz příloha č. 13.

Závěrem

Diplomová práce na toto téma byla dost těžká. A to hlavně tím, že čím více jsem se nad ní zamýšlela, tím více jsem se dostávala do úplně jiných rovin a témat. Z tohoto důvodu jsem se poté rozhodla zmínit jen některé věci, aby nepůsobila příliš roztržitě. Snažila jsem se ji vést více z osobního hlediska. Chtěla jsem znázornit strach v životě jednoho člověka – mě, ale zároveň skrze sebe vyjádřit strach nás všech. V kapitole předmluva o strachu jsem se snažila přiblížit své vyjádření strachu v dřívějších letech. V další kapitole jsem popisovala různé druhy strachu, se kterými jsem se setkala kolem sebe a které mě při tvorbě ovlivnily. První dva umělci, které jsem zmínila, dokázali velmi přesvědčivě vyjádřit strach, ať už obecný nebo svůj vnitřní. Třetí umělec zřejmě zažíval silné úzkosti, které se pokoušel ventilovat do svých obrazů.

Téma mi ze začátku připadalo velmi zajímavé. Když jsem začala malovat, bylo to příjemné, mohla jsem ventilovat do svých obrazů své úzkosti a strachy. Postupem času, kdy jsem k tomu začala přidávat psaní a více se tím zaobírala, to bylo však čím dál horší. Měsíc a půl před odevzdáním jsem vlivem neustálého čtení a přemýšlení o strachu, beznaději, nemocích a podobných „příjemných,, věcech, začala vidět věci okolo více černě. Malovala jsem ve svém pokoji a obrazy jsem měla posléze pověšené na zdi. Došlo u mě k zajímavému jevu. Začala jsem více času trávit někde jinde a až po nějakém čase mi došlo, že jsem tam nemohla být moc dlouho, obklopená svými věcmi. Zřejmě je budu muset časem někam schovat a začít malovat veselejší věci.

Resume

V diplomové práci s názvem *Úniky ze strachu & strachy z úniku* jsem se snažila především zorientovat sama v sobě. Proto jsem jednu z prvních částí věnovala mému nazírání strachu a svému dosavadnímu vyjádření strachu pomocí výtvarného umění. Dále se v teoretické části zmiňuji o strachu z pohledu psychologie a o umělcích, kteří mi byli inspirací.

V praktické části vysvětluji vznik současných třinácti obrazů malovaných akrylovými barvami, temperou a kreslených přírodním a umělým uhlím.

Summary

My Master thesis called *Escapes out of the fear and fears from the escape*. I primary tried to orient in myself, that is the reason, why I devoted one of the firs chaper to my own fear and my earlier expression of fear through the painting. I wrote about the fear from the psychological point of view in the theoretical part and about the artist, which were my inspiration.

In the practical section I explained creation of my 13 present paintings painted by acrylic paints, tempera and cartoon natural and artificial charcoal.

Použitá literatura

RIEMANN, F., *Základní formy strachu*. Praha: Portál, s.r.o., 2010.199 str. ISBN 978-80-7367-700-8.

KASSIN, S., *Psychologie*. Brno: Computer Press, 2007.771 str. ISBN 978-80-251-1716-3.

PRAŠKO, J. a kol., *Agorafobie a panická porucha*. Praha: Portál, 2008, 208 str. ISBN 978-80-7367-336-9

BOSING, W., *Malířské dílo Bosch*. Praha: Sloart, 2000, 96 str. ISBN 3-8228-6695-4

HAGEN, R. a M., *Francisco Goya*. Praha: Sloart, 2004, 96 str. ISBN 80-7209-571-4

BAUER, A., *Dějiny výtvarného umění*. Olomouc: Rubico, 1998, 290 str. ISBN 80-85839-25-3

FEUCHTWANGER, L., *Goya čili Trpká cesta poznání*. Praha: Mladá fronta, 1966, 525 str.

WITTLICH, P., *Edvard Munch*. Praha: Odeon, 1985, 84 str.

MCCARTHY, C., *Dítě Boží*. Praha: Argo, 2009, 184 str. ISBN 978-80-257-0216-1

MCCARTHY, C., *Cesta*. Praha: Argo, 2008, 187 str. ISBN 978-80-7203-973-9

Revue Art, č. 2, čtvrtletník, 2008, Praha: Woxart, 58 str.

Internetové zdroje

<http://www.stopstigmapsychiatrie.cz/neuroza/klasifikace-jine-stavy.html>

Přílohy

Příloha č. 1. Akryl, color spray a uhlí na plátně, 85 x 85 cm

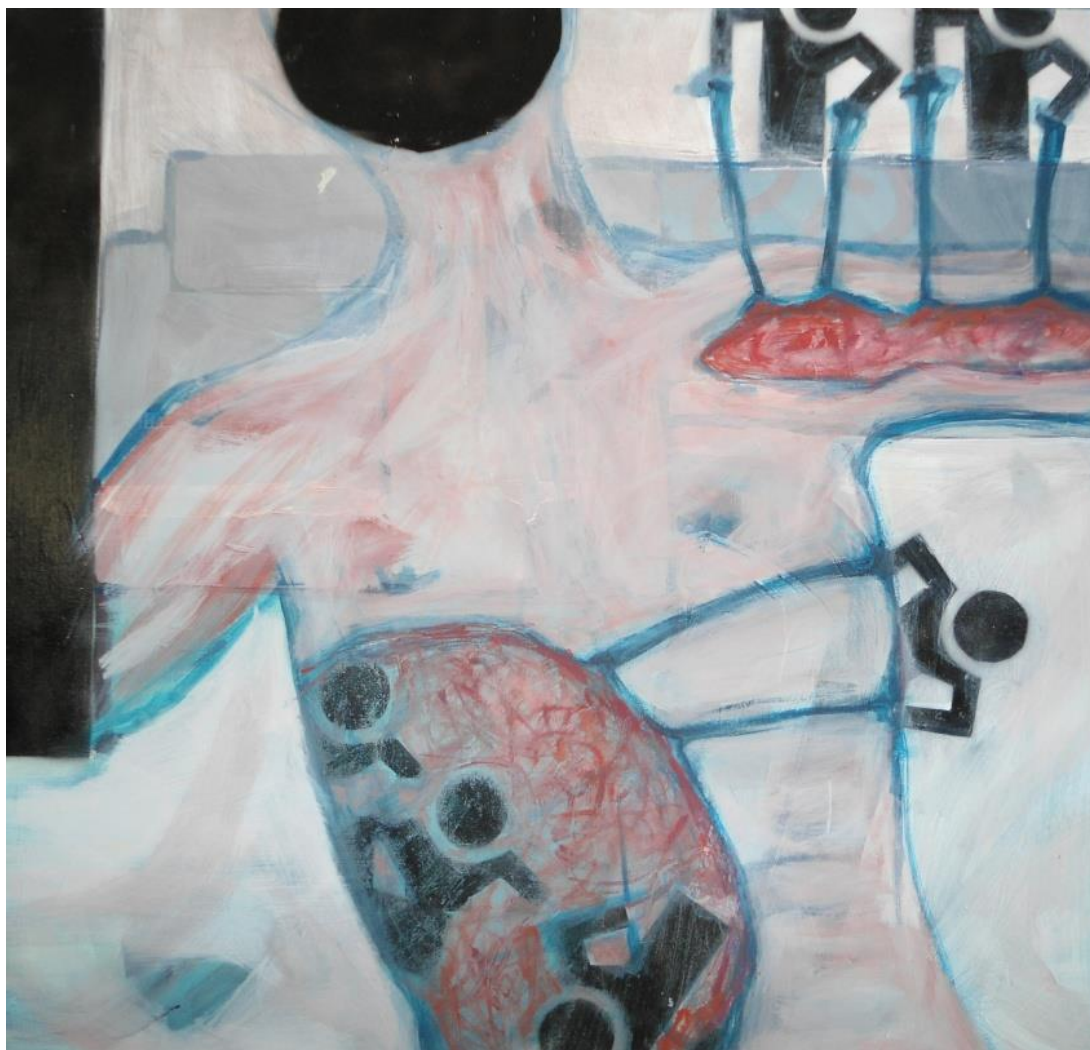

Příloha č. 2. Akryl a color spray na plátně, 60 x 60 cm

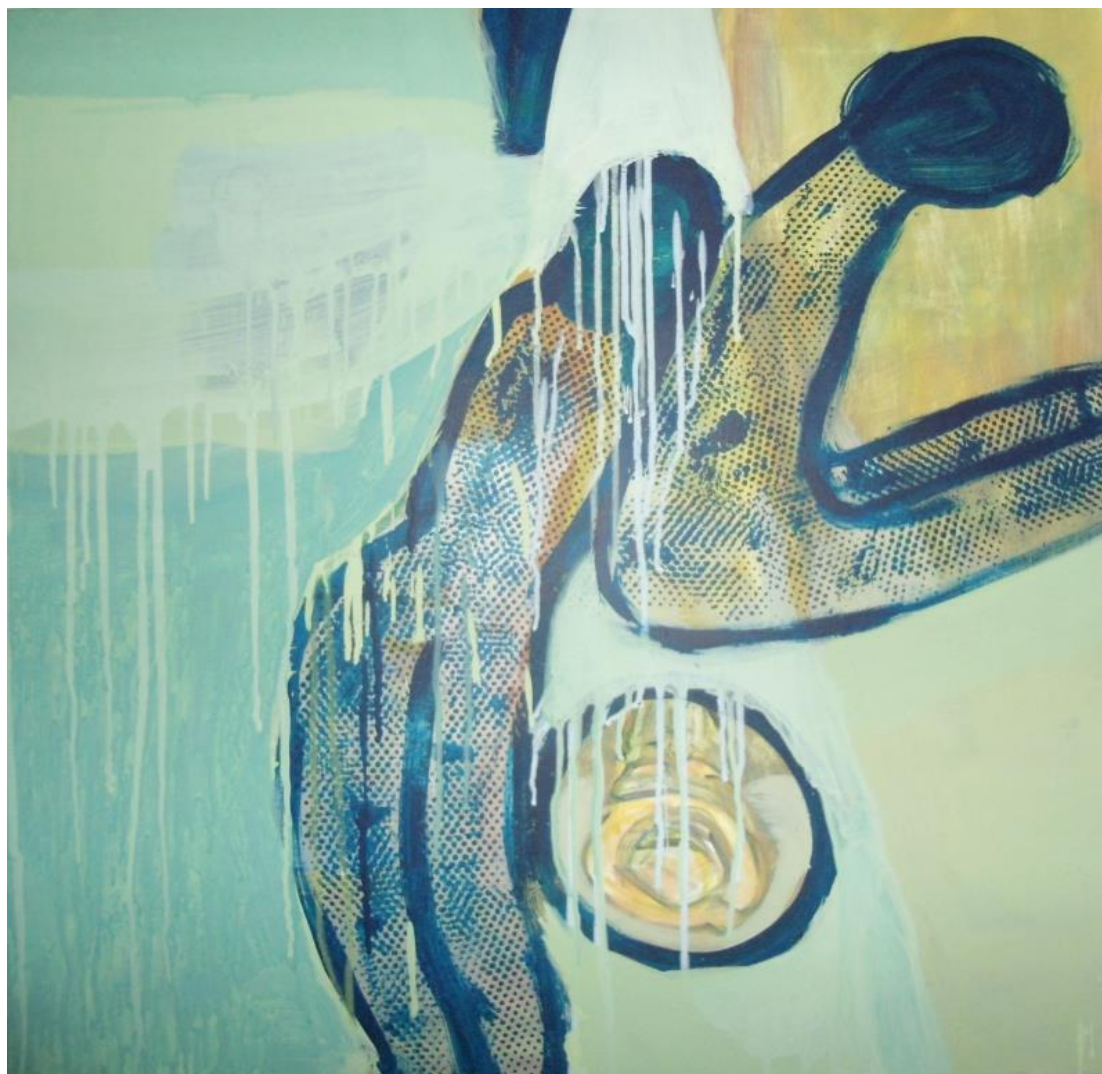

Příloha č. 3. Akryl, color spray a uhlí na plátně, 60 x 60 cm

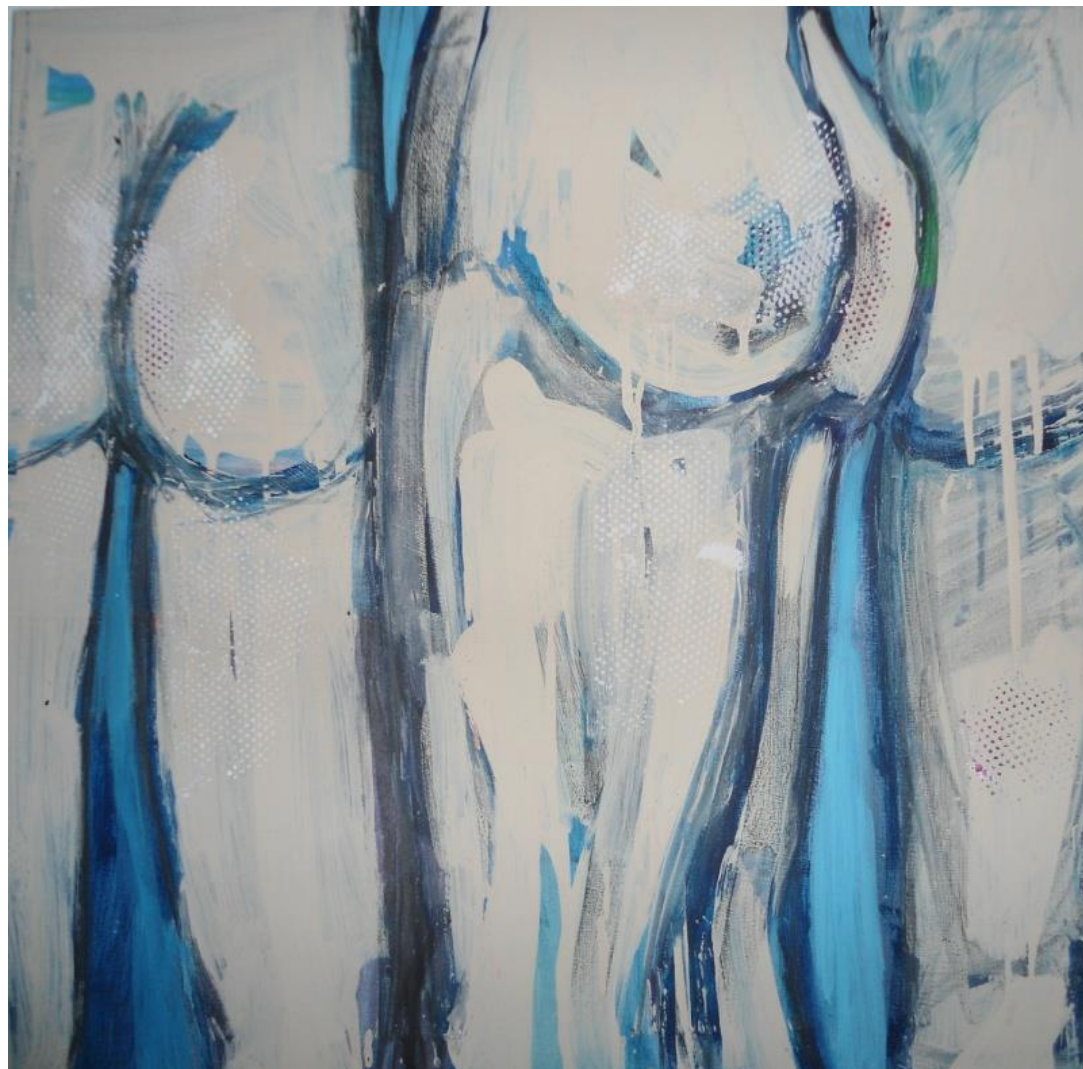

Příloha č. 4. Akryl, color spray na plátně, 85 x 85 cm

Příloha č. 5. Akryl na plátně, 70 x 70 cm

Příloha č. 6. Akryl na plátně, 70 x 70 cm

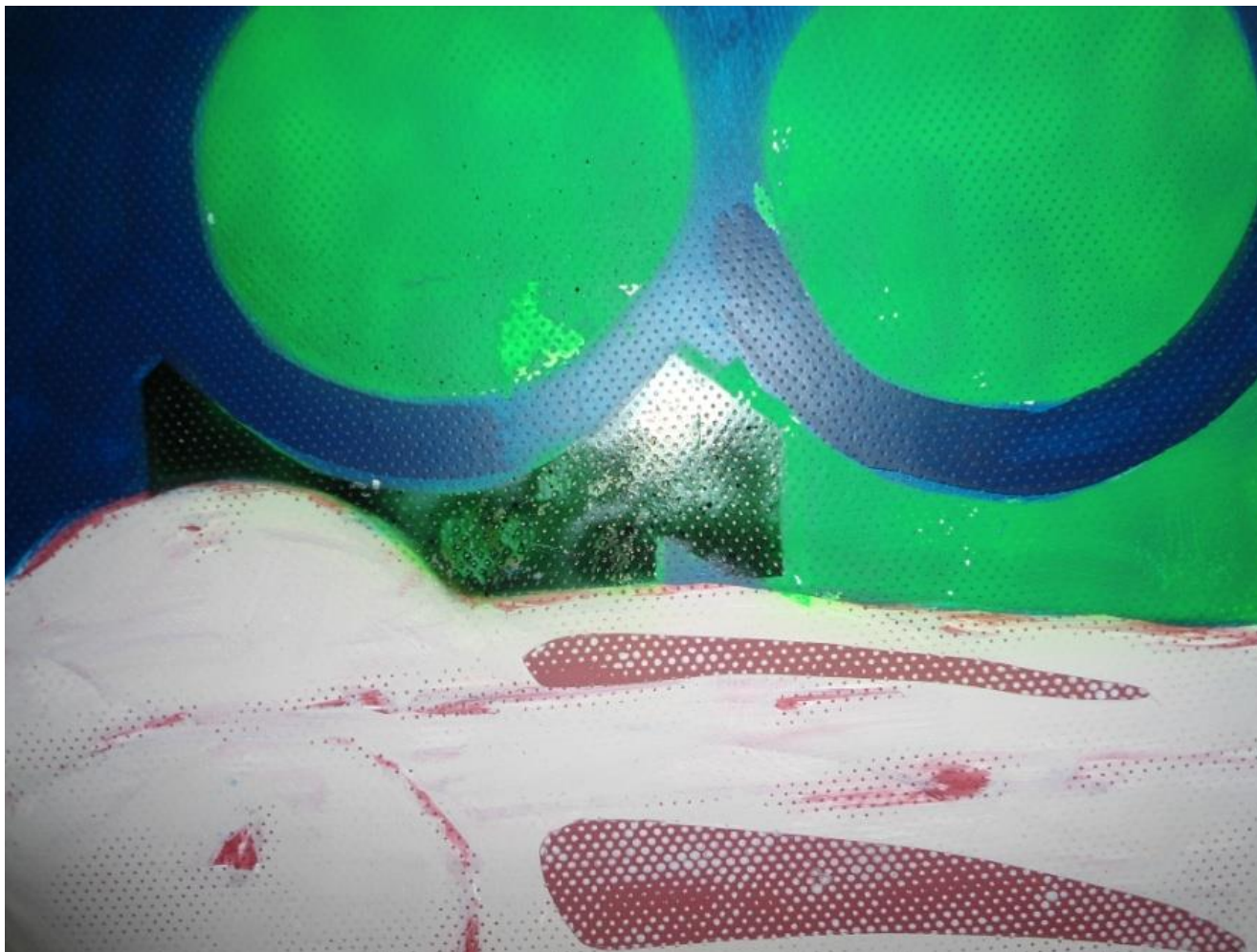

Příloha č. 7. Akryl na plátnech (normální + promítací), 100 x 70 cm

Příloha č. 8. Akryl na plátnech (normální + promítací), 60 x 50 cm

Příloha č. 9. Akryl na plátnech (normální + promítací), 60 x 50 cm

Příloha č. 10. Akryl na plátnech (normální + promítací), 60 x 50 cm

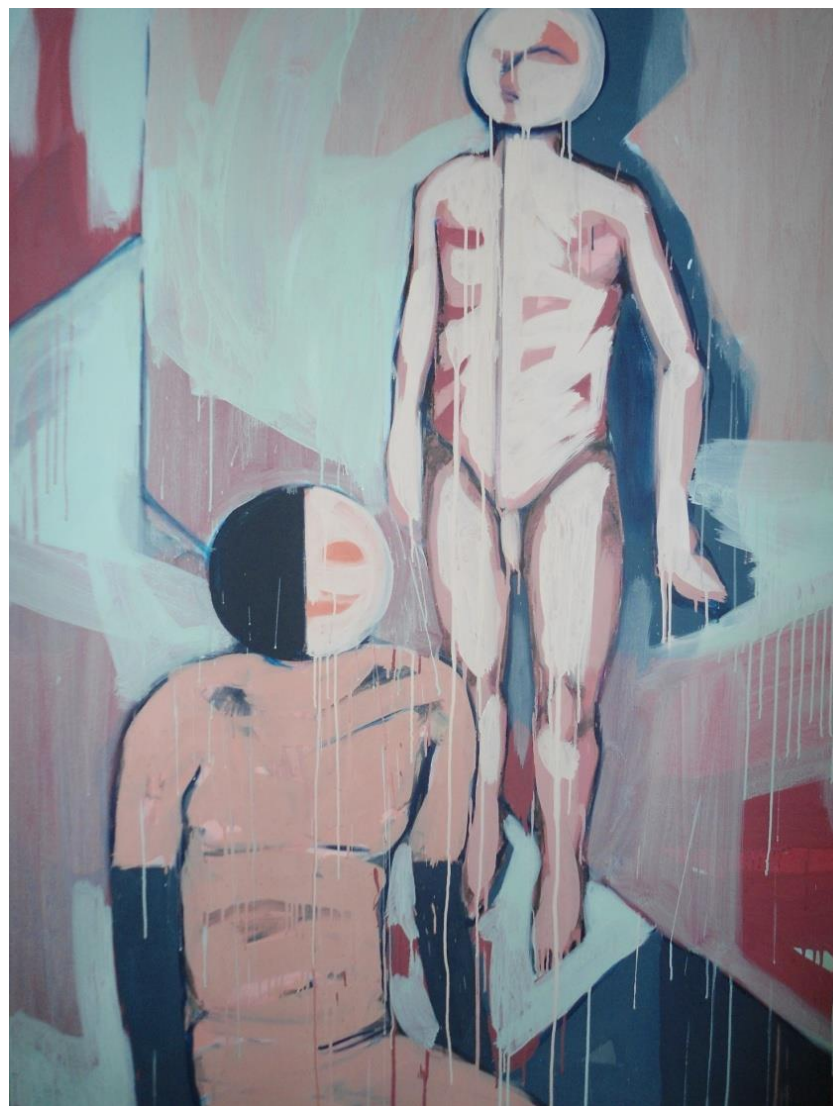

příloha č. 11. Akryl a uhlí na plátně, 70 x 70 cm

Příloha č. 12. Akryl a uhlí na plátnech (normální + promítací), 180 x 140 cm

příloha č. 12. Akryl a uhlí na plátně, 180 x 140 cm